

**КАФЕДРА ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ
ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА**

Курс лекцій.

Морально-психологічне забезпечення:

бойової готовності

бойової підготовки

військової дисципліни та профілактики правопорушень

виконання підлеглими бойових завдань.

Індивідуально-виховна робота з особовим складом

Морально-психологічне забезпечення бойової готовності

Бойова готовність підрозділу та її складові. Вимоги до бойової готовності

Бойова готовність – це стан військ (сил), який дозволяє їм у встановлені строки почати бойові дії, у ході яких успішно виконувати бойові завдання.

Бойова готовність підрозділу – це такий стан повсякденної життєдіяльності, бойової та морально-психологічної підготовки, техніки і озброєння, який дозволяє точно і своєчасно виконати поставлену бойову задачу.

Бойова готовність – це, перш за все здатність особового складу підрозділу діяти згідно свого призначення незалежно від існуючих обставин зовнішнього характеру.

Складові елементи бойової готовності підрозділу:

§ морально-психологічний стан особового складу підрозділу;

§ рівень свідомості та морально-бойових якостей;

§ укомплектованість підрозділу особовим складом, технікою та озброєнням;

§ матеріально-технічне забезпечення;

§ рівень бойової та гуманітарної підготовки;

§ рівень підготовки командного складу та їх здатність управляти підлеглими;

§ сувора дисципліна і організованість.

Вимоги до бойової готовності підрозділу:

§ бойова готовність повинна бути постійною;

§ кожен військовослужбовець, техніка і озброєння що за ним закріплені повинні бути готові до бойового застосування;

§ бойова готовність підрозділу повинна постійно удосконалюватись.

Морально-психологічне забезпечення бойової готовності підрозділу – сутність, напрямки, основні завдання

Морально-психологічне забезпечення бойової готовності підрозділу – комплекс організаційних, виховних та соціально-психологічних заходів, спрямованих на підтримання постійної бойової готовності підрозділу, реалізацію духовного і професійного потенціалу особового складу під час виконання навчально-бойових завдань, бойового чергування, бойової підготовки.

Основні напрямки морально-психологічного забезпечення бойової готовності підрозділу – моральна та психологічна підготовка особового складу під час якої розвиваються моральні та психологічні якості військовослужбовця.

Основні завдання морально-психологічного забезпечення бойової готовності підрозділу:

1. Забезпечення моральної та психологічної готовності та здатності особового складу виконувати свій конституційний обов'язок по захисту Батьківщини, створення таких умов, які б забезпечили успішну діяльність особового складу.

2. Формування необхідних морально-психологічних та бойових якостей у військовослужбовців, їх особистої відповідальності за виконання покладених на Збройні Сили України завдання у мирний та воєнний час.

3. Своєчасна переорієнтація свідомості військовослужбовців із мирного на воєнний час під час зростання воєнної загрози, досягнення морально-психологічної переваги над противником і підтримання психологічної рівноваги.

4. Створення та забезпечення реалізації соціальних гарантій військовослужбовців, членів їх сімей, згуртування військових колективів, підтримка військової дисципліни та профілактика правопорушень, задоволення духовних, релігійних і культурних потреб.

Морально-психологічне забезпечення бойової готовності підрозділу – моральні якості та психологічна підготовка (її склад та завдання)

До моральних якостей можна віднести такі:

- § любов до рідної землі, свого народу, до держави в якій живеш;
- § відданість національним ідеалам, повага до духовних і матеріальних цінностей свого народу;
- § свідоме виконання законів, встановлених правил та порядку;
- § вірність історичним традиціям свого народу, патріотизм;
- § свідоме ставлення до виконання свого військового обов'язку;
- § вірність військовим традиціям;
- § повага до товаришів по службі;
- § готовність надати допомогу товаришам;
- § мужність, готовність до самопожертви заради перемоги над ворогом;
- § гуманізм.

Психологічна підготовка – комплексний, тісно пов'язаний з бойовою і моральною підготовкою, навчально-виховний процес спрямований на формування здібності військовослужбовців діяти в екстремальних умовах навчально-бойової обстановки.

Вона складається з :

- § загальної психологічної підготовки;
- § спеціальної психологічної підготовки;
- § цільової психологічної підготовки.

Завдання психологічної підготовки.

Формування психологічної стійкості військовослужбовців до психотравмуючих факторів.

Прищеплення військовим навичок психічного саморегулювання та вольової мобілізації.

Оптимізація показників професійної дієздатності психічних функцій військовослужбовців (сприйняття, увага, пам'ять тощо)

Створення передумов для реалізації особовим складом воєнних знань, умінь, навичок і сформованих моделей бойової поведінки, колективних дій.

**Морально-психологічне забезпечення
бойової підготовки**

Сутність, мета та завдання бойової підготовки. Головний предмет та основні види

Бойова підготовка – це система заходів щодо навчання і виховання військовослужбовців, які проводяться з метою оволодіння військовослужбовцями загальними та військово-професійними знаннями, навичками і вміннями, формування у них морально-психічних та бойових якостей, які необхідні для забезпечення високої бойової готовності військ до надійного виконання завдань щодо захисту Батьківщини; бойового злагодження військових підрозділів, частин і з'єднань та їх органів управління для виконання бойових задач і забезпечення бойових дій відповідно з їх призначенням.

Бойова підготовка у Збройних силах проводиться безперервно, послідовно, систематично, планомірно і цілеспрямовано як у мирний, так і воєнний час. Її основою є польовий вишкіл військ. Зміст бойової підготовки відображений у бойових статутах і настановах, програмах бойової підготовки, інших керівних і нормативних документах.

Основна мета бойової підготовки – забезпечення постійної бойової готовності військ (сил) і органів управління на основі озброєння військовослужбовців військово-професійними знаннями, формування у них стійких навичок й умінь ефективного застосування бойової техніки й зброї, розвитку уміння майстерно діяти у різноманітних бойових і навчально-бойових тактичних ситуаціях.

Найголовніше у бойовій підготовці – вивчення і глибоке освоєння військовослужбовцями теоретичних знань та практичних навичок і умінь вимог бойових статутів і настанов, опанування зброєю і бойовою технікою, способами підготовки і введення бойових дій. Головним принципом бойової підготовки є вчити війська тому, що необхідно на війні.

Головним предметом бойової підготовки є тактична підготовка, а основними видами – вогнева, технічна, спеціальна, стройова і фізична підготовка. Всі вони висувають високі вимоги до духовних, психічних і фізичних якостей особового складу і передбачають всебічно організоване та змістовне МПЗ.

Морально-психологічне забезпечення бойової підготовки (на прикладі тактичної підготовки). Робота командирів.

Тактична підготовка включає:

§ вивчення теорії бою,

§ організації, озброєння, бойових можливостей, прийомів і способів дій в бою власних військ і військ ймовірного противника;

§ вдосконалення навичок і умінь командирів, штабів та інших органів управління в організації забезпеченні бойових дій;

§ опрацювання питань бойової готовності та рішення задач із бойового призначення;

§ навчання особового складу індивідуальному та груповому застосуванню зброї, бойової техніки у бойовій обстановці;

§ злагодженість підрозділів, частин і з'єднань різних видів Збройних сил і родів військ тощо.

У підготовчий період основна увага командирів та їх заступників зосереджується на роз'ясненні особовому складу отриманої навчально-бойової задачі, формуванні у воїнів психічної готовності до виконання завдань навчань у складній обстановці. Особлива увага звертається на молодих воїнів, на тих, хто раніше не був учасником навчань, а також на тих, які мають нервово-психічну нестійкість. З ними проводяться додаткові заняття, бесіди, організовується шефство досвідчених солдат і сержантів над молодими воїнами. Особовому складу роз'яснюється положення міжнародного гуманітарного права в умовах воєнного часу, вимоги щодо дотримання заходів безпеки, правил взаємовідношень з місцевим населенням в районі навчань. Воїни попереджаються про недопущення руйнування доріг, мостів, пошкодження сільськогосподарських угідь тощо. Готується до роботи у польових умовах база гуманітарної підготовки та інформування.

Під час навчань МПЗ спрямовується на оперативне доведення і роз'яснення особовому складу навчально-бойової обстановки і нових задач, його мобілізацію на активні та рішучі дії, подальший розвиток у воїнів психічної стійкості, недопущення під час навчань послаблень і спрощень, збереження і правильну експлуатацію бойової техніки та зброї, забезпечення організованості, дисципліни, пильності, дотримання заходів безпеки, своєчасне задоволення матеріально-побутових і культурних потреб, підтримання духу колективізму та взаємної допомоги.

Важливою задачею командира підрозділу і психолога роти на навчаннях є підтримання у особового складу бадьорості, використання будь-якої можливості для організації відпочинку, забезпечення зігрівання воїнів у холодний період року, просушування їх одягу і взуття у дощову погоду, турбота про доставку на бойові позиції гарячої їжі. Для подолання фізичної втоми, зняття морально-психічної напруги, відновлення бойового духу і працездатності важливо вміло слід використовувати всі наявні можливості – від індивідуальних і групових бесід до прослуховування по радіо розважальних програм, показу кінофільмів, організації тренінгів психічного розвантаження.

Робота з особовим складом не повинна припинятися на завершальному етапі та після закінчення навчання. В цей час виховна робота спрямовується на приведення в належний стан зброї і бойової техніки. Як показує досвід, цей період завжди пов'язаний із зниженням емоційної напруги особового складу, зниженням уваги, накопиченням фізичної втоми, що в умовах відсутності необхідного контролю і психологічного впливу на воїнів може привести до порушення військової дисципліни, вимог безпеки, послабленню пильності, спричинення аварії бойової та іншої техніки, травмування військовослужбовців. Тому, головна задача офіцерів полягає в тому, щоб у результаті вмілого використання всіх методів, форм і засобів впливу на свідомість, підсвідомість, емоційно-почуттєву, мотиваційну і вольову сфери та поведінку воїнів, не допустити зниження їх МПС-у і на цій основі забезпечити підтримання високої активності у вирішенні поставлених завдань.

**Морально-психологічне забезпечення
військової дисципліни
та профілактики правопорушень**

Військова дисципліна – визначення, вимоги, чим досягається

Військова дисципліна – це бездоганне і неухильне додержання всіма військовослужбовцями порядку і правил, встановлених військовими статутами та іншим законодавством України. Військова дисципліна ґрунтується на усвідомленні кожним військовослужбовцем військового обов'язку та особистої відповідальності за захист народу України, його свободи й незалежності.

Військова дисципліна *зобов'язує* кожного військовослужбовця:

§ дотримуватися Конституції та законів України, Військової присяги неухильно виконувати вимоги військових статутів, накази командирів;

§ бути пильним, зберігати державну та військову таємницю;

§ додержуватись визначених військовими статутами правил взаємовідносин між військовослужбовцями, зміцнювати військове товариство;

§ виявляти повагу до командирів і один до одного, бути ввічливими і додержуватись військового етикету;

§ поводитися з гідністю й честю, не допускати самому і стримувати інших від негідних вчинків.

Військова дисципліна *досягається* шляхом:

§ вихованням високих бойових і морально-психологічних якостей військовослужбовців на національно-історичних традиціях українського народу та традиціях Збройних Сил України, патріотизму, свідомого ставлення до виконання військового обов'язку вірності Військовій присязі;

§ особистої відповідальності кожного військовослужбовця за дотримання Військової присяги, виконання своїх обов'язків, вимог військових статутів;

§ формування правової культури військовослужбовців;

§ умілого поєднання повсякденної вимогливості командирів і начальників до підлеглих без приниження їх особистої гідності з дотримання прав і свобод, постійної турботи про них та правильного застосування засобів переконання, примусу й громадського впливу колективу;

§ зразковим виконанням командирами військового обов'язку, їх справедливого ставлення до підлеглих;

§ підтримання у військових об'єднаннях, з'єднаннях, частинах (підрозділах), закладах та установах необхідних матеріально-побутових умов статутного порядку;

§ своєчасного і повного забезпечення військовослужбовців всім необхідним;

§ чіткої організації і повного залучення особового складу до бойового навчання.

Морально-психологічного забезпечення військової дисципліни та профілактики правопорушень – визначення та що передбачає

Морально-психологічне забезпечення дисципліни та профілактика правопорушень – це система організаційних, соціально правових та виховних заходів, спрямованих на формування і розвиток у військовослужбовців особистої відповідальності за свідоме виконання військової присяги, функціональних та службових обов'язків, вимог Конституції, військових статутів, наказів командирів і начальників, досягнення необхідного рівня морально-психологічного стану (МПС) особового складу.

Система роботи із зміцнення дисципліни та правопорядку в підрозділі (частині) – це комплекс заходів і основних напрямків роботи командирів (начальників) щодо досягнення у підпорядкованих військових підрозділах (частинах) позитивного МПС-у особового складу, свідомої дисциплінованості військовослужбовців, бездоганного та неухильного дотримання ними порядку і правил, встановлених військовими статутами та іншим законодавством України.

Ця система *передбачає*:

1 глибоке вивчення, осмислення й усвідомлення командирами (начальниками) основних вимог статутів, військового законодавства України, наказів Міністра оборони щодо зміцнення військової дисципліни.

2 регулярну роботу посадових осіб у підпорядкованих їм підрозділах із всебічного вивчення стану служби військ, військової дисципліни та правопорядку, виконання особовим складом у повсякденній життєдіяльності вимог законів, статутів, наказів і директив Міністра оборони та інших керівних документів;

3 заслуховування звітів командирів підрозділів та інших посадових осіб про стан військової дисципліни, їх особистий внесок у її зміцнення, формування і розвиток дисциплінованості у кожного воїна.

4 підведення підсумків роботи із зміцнення військової дисципліни та правопорядку відділеннях (екіпажах, обслугах), взводах, ротах (батареях), батальйонах (дивізіонах), полках (на кораблях) згідно вимог Міністра оборони.

5 вивчення, аналіз, узагальнення і впровадження передового досвіду роботи по зміцненню військової дисципліни та правопорядку.

6 чітку організацію методичної роботи, яка передбачає навчання підлеглих командирів (начальників) практиці МПЗ військової дисципліни та профілактики правопорушень.

7 постійну турботу про покращення якісної характеристики та рівня підготовленості суб'єктів МПЗ військової дисципліни, правопорядку і профілактики правопорушень.

8 систематичний аналіз, корегування і затвердження планів роботи підлеглих посадових осіб щодо зміцнення військової дисципліни та правопорядку згідно вимог Міністра оборони та інших старших начальників

Морально-психологічного забезпечення військової дисципліни та профілактики правопорушень – методи та форми

Методи МПЗ військової дисципліни – це способи та прийоми впливу на свідомість, підсвідомість, мотиваційну, емоційно-почуттєву і вольову сферу психіки військовослужбовця, його поведінку й військово-професійну діяльність з метою досягнення бездоганного ставлення до виконання службових обов'язків.

До них належать:

- § методи довір'я, поваги до особистості військовослужбовця та її гідності;
- § методи формування свідомості особистості воїна (переконання, заохочення, примус);
- § метод особистого прикладу командира (начальника);
- § метод доручення підлеглому;
- § метод вправи;
- § метод створення ситуацій, що виховують;
- § метод осуду негідної поведінки військовослужбовця;
- § психодіагностичні, психокорекційні, психореабілітаційні методи тощо.

Форми МПЗ військової дисципліни – це організаційні заходи, які цілеспрямовано плануються, ретельно готуються і якісно проводяться з метою усвідомлення військовослужбовцями вимог законів, статутів, моральних норм поведінки та їх свідомого неухильного дотримання.

Форми залежать від:

- § стану військової дисципліни та правопорядку в підрозділі (частині);
- § рівня МПС-у особового складу;
- § поставлених завдань та інших чинників.

Найчастіше застосовуються індивідуальні і групові форми МПЗ військової дисципліни.

Морально-психологічного забезпечення військової дисципліни та профілактики правопорушень – напрямки

Основні напрямки морально-психологічного забезпечення військової дисципліни:

- § роз'яснення суті військової дисципліни, законів, статутів, наказів командирів і начальників;
- § підтримання в підрозділах нормального морально-психологічного клімату;
- § виховання високих морально-бойових якостей, свідомого ставлення до виконання військового обов'язку;
- § формування розуміння необхідності підтримання статутного порядку;
- § забезпечення взірцевості офіцерів, прапорщиків, молодших командирів;
- § вивчення та корегування соціально-психологічного клімату;
- § вивчення та прогнозування соціально-психологічних процесів, профілактика негативних проявів у поведінці особового складу, зняття психологічних навантажень;
- § оцінка соціальних умов служби, побуту та їх вплив на стан військової дисципліни;
- § забезпечення соціально-психологічної адаптації молодого поповнення та соціально-психологічне супроводження військово-професійної діяльності особового складу;
- § організація і проведення правової підготовки;
- § розробка методик та участь у проведенні професійного добору та комплектуванні підрозділів;
- § вивчення, аналіз морально-психологічного стану та військової дисципліни в підрозділах;
- § систематичне проведення заходів спрямованих на успішне виконання завдань гарнізонної, вартової та внутрішньої служб;
- § навчання офіцерів, прапорщиків і сержантів системному підходу, використання форм і методів роботи щодо зміцнення військової дисципліни та правопорядку.

**Морально-психологічне забезпечення
виконання підлеглими бойових завдань**

Морально-психологічне забезпечення виконання підлеглими бойових завдань (сутність, мета, завдання)

Морально-психологічне забезпечення - це комплекс заходів щодо формування та підтримки у особового складу високого бойового духу, стійкого психологічного стану, розвитку інших морально-психологічних і бойових якостей, необхідних для досягнення високої бойової готовності, успішного виконання бойових завдань.

1. *Метою* морально-психологічного забезпечення є досягнення морально-психологічної готовності та спроможності особового складу вирішувати покладені на них завдання щодо збройного захисту суверенітету, територіальної цілісності й недоторканості країни.

Морально-психологічне забезпечення в батальйоні (роті) організується і здійснюється з метою безумовного втілення в життя рішення командира на бойові дії, формування і дотримання високого бойового духу, стійкого морально-психологічного стану особового складу, досягнення психологічної переваги над противником, підтримки високої бойової готовності, дисципліни і бойової згуртованості частин і підрозділів, відновлення психогенних втрат.

2. *Основними завданнями* морально-психологічного забезпечення при підготовці та в ході бою є:

формування у військовослужбовців стійкої системи світогляду, розуміння внутрішньої та зовнішньої політики держави, переконливості в їх правильності, свідомого відношення до призначення, мети та завдань Збройних Сил України, розвиток патріотичної свідомості, духовної готовності до захисту Батьківщини;

розвиток у особового складу високих моральних якостей, звичок до суворого дотримання норм загальнолюдської моралі, чесності, гуманізму, колективізму, товариства та взаємодопомоги, довіри до командирів і начальників, дисциплінованості, намагання до удосконалення військової майстерності;

формування та підтримка у особового складу психологічної стійкості, здатності ефективно діяти в небезпечній для життя обстановці, стійко переносити труднощі військової служби, виявляти рішучість, ініціативу, самостійність та бойову активність;

сприяння зміцненню здоров'я військовослужбовців, розвиток у них витривалості, спритності, швидкості, здатності діяти в умовах великих моральних, фізичних та психологічних навантажень, підвищення стійкості організму до впливу негативних факторів і умов бойової діяльності, формування вольових якостей;

формування у військовослужбовців правової свідомості, глибокої поваги до Законів України, правопорядку, який підтримується у Збройних Силах України, розуміння необхідності їх суворого виконання;

створення у соціально-правових умов, які забезпечують виконання військовослужбовцями своїх функціональних обов'язків, дотримання і реалізація усіх правових і соціальних гарантій, які передбачені Конституцією та чинним законодавством України;

виховання у військовослужбовців загальної культури поведінки, формування у військових колективах здорових взаємовідносин, організація духовно-змістовного дозвілля та відпочинку особового складу, його культурного обслуговування;

організація активної протидії інформаційно-психологічному впливу противника на особовий склад наших військ (сил).

Морально-психологічне забезпечення виконання підлеглими бойових завдань (шляхи реалізації та їх сутність)

Морально-психологічне забезпечення *реалізується шляхом здійснення*: інформаційного забезпечення; психологічного забезпечення; воєнно-соціальної та правової роботи; культурно-виховної роботи та організації дозвілля; інформаційно-психологічної протидії.

Інформаційно-пропагандистське забезпечення - це система цілеспрямованих заходів щодо формування стійкого і керованого морально-психологічного стану на підставі оперативного інформування особового складу про зміст воєнно-політичної та бойової обстановки, покладені завдання та умови їх здійснення.

Основними завданнями інформаційного забезпечення є: збір та аналіз необхідної інформації стосовно воєнно-політичної обстановки, соціально-психологічних умов в районах дислокації та їх бойового застосування; захист інформаційного простору навколо Збройних Сил України; консолідаційна діяльність, формування у громадськості позитивного відношення до Збройних Сил України; формування у військовослужбовців свідомого ставлення до виконання службового і громадянського обов'язку.

Психологічне забезпечення – це комплекс заходів щодо формування, підтримання та відновлення у особового складу психологічних якостей, які забезпечують високу психологічну стійкість військовослужбовців, готовність виконувати бойові завдання в будь-яких умовах обстановки.

Складовими психологічного забезпечення є:

аналіз психофізіологічних особливостей військовослужбовців, прогнозування ефективності їх професійної дієздатності та доцільний розподіл по військових колективах;

психологічна підготовка особового складу, основними завданнями якої є: формування у військовослужбовців психологічної стійкості до пригнічуючих факторів сучасної війни; створення внутрішніх психологічних джерел високої бойової активності; підвищення професійної дієздатності усіх психологічних функцій військовослужбовців; створення передумов ефективної реалізації особовим складом наявних знань і навичок;

психологічна підтримка бойових дій особового складу, основними завданнями якої є: психологічна допомога, яка передбачає психологічне консультування, психотерапію, психопрофілактику, психокорекцію; психодіагностика, як система використання методів виявлення та вимірювання ступеня психотравмованості військовослужбовців; психотерапія, як комплексний лікувальний вплив на психіку людини; психічна реабілітація, як система медико-психологічних і соціальних заходів, спрямованих на поновлення, корекцію і компенсацію психотравматичних ефектів; створення позитивних мотиваційних настроїв до виконання бойових завдань.

Воєнно-соціальна та правова робота - це діяльність щодо створення і забезпечення необхідних соціальних і правових умов для виконання особовим складом бойових завдань.

Основними завданнями воєнно-соціальної та правової роботи є: мобілізація внутрішніх сил військовослужбовців через мотивацію їх діяльності; досягнення свідомого виконання особовим складом вимог Законів України; дотримання моральних принципів поведінки в екстремальних умовах мирного та воєнного часу, норм міжнародного гуманітарного права (права війни); підтримання високої дисципліни, організованості та порядку; реалізація соціальних гарантій особового складу Збройних Сил України та членів їх сімей згідно з чинним законодавством.

Культурно-виховна робота та організація дозвілля - це діяльність, яка спрямована на організацію духовно-змістовного дозвілля та культурного обслуговування військ.

Основними її завданнями є: підтримка та відновлення моральних, психічних та фізичних сил особового складу, його мобілізація на виконання бойових завдань; формування товариських взаємин між воїнами всіх націй, національних і етнічних груп, різних конфесій України, розвиток національної гідності та патріотизму; задоволення духовних (культурних) потреб військовослужбовців.

Інформаційно-психологічна протидія - це комплекс заходів стосовно прогнозування, профілактики та зриву інформаційно-психологічного впливу (психологічних операцій) противника, нейтралізація його намагань дезінформувати і деморалізувати особовий склад наших військ, дезорганізувати його бойову діяльність.

Основними завданнями протидії інформаційно-психологічному впливу противника є: оцінка сил і засобів психологічних операцій противника, визначення об'єктів їх можливого впливу; роз'яснення військовослужбовцям мети, завдань, тематики, форм, методів, технічних засобів здійснення психологічних операцій; надійне перекриття каналів інформаційно-психологічного впливу на особовий склад Збройних Сил України; безперервне, об'єктивне, психологічно доцільне структуроване воєнно-політичне і бойове інформування військовослужбовців; розвідка, подавлення або фізичне знищення сил (засобів) психологічних операцій противника.

Морально-психологічне забезпечення виконання підлеглими бойових завдань (за видами бою)

Під час підготовки до бойових дій заступник командира з гуманітарних питань на підставі рішення командира батальйону (роти) виробляє пропозиції щодо морально-психологічного забезпечення, ставить завдання психологу батальйону, командирам підрозділів, їх заступникам з гуманітарних питань, розробляє план морально-психологічного забезпечення бойових дій, організує взаємодію в інтересах морально-психологічного забезпечення; здійснює контроль, надання допомоги і несе особисту відповідальність за виконання заходів морально-психологічного забезпечення; доповідає командирі про виконання завдань морально-психологічного забезпечення.

Під час організації і ведення бою в обороні морально-психологічне забезпечення спрямовується на підтримання у особового складу стійкості, мужності завзятості, взаємної підтримки і підмоги в бою, мобілізацію особового складу на безумовне відбиття атак противника і завзяту оборону зайнятих позицій, здатність вести бойові дії навіть при повному оточенні, виховання глибокого розуміння кожним військовослужбовцем того, що ніхто і ні за яких обставин не має права залишити зайняту позицію без наказу старшого командира; захист військовослужбовців від інформаційно-психологічного впливу противника; підготовку особового складу підрозділів другого ешелону (резерву) до рішучої контратаки і знищення противника, що вклинився в оборону; пропаганду героїчних подвигів і бойового досвіду кращих воїнів і підрозділів; проявлення турботи про безперебійне забезпечення особового складу всім необхідним для бою і життя.

У наступі морально-психологічне забезпечення спрямовується на зміцнення бойового духу особового складу, підтримку високого наступального пориву, сміливості, героїзму і спритності в бойовій обстановці, ініціативи, самовідданості і рішучості в досягненні перемоги над противником: роз'яснення особовому складу бойових завдань, характеру й особливостей майбутнього бою; необхідність збереження в таємниці вжитих заходів з підготовки до наступу; виховання ненависті до ворога і впевненості в його розгромі; мобілізацію особового складу на ефективне застосування в наступі техніки й озброєння для прориву оборони, оточення і знищення противника; вміле використання результатів вогневого ураження противника, успіху підрозділів для розвитку наступу; підтримку у особового складу другого ешелону (резерву) постійної готовності до введення в бій і вирішення інших раптово виникаючих завдань.

У зустрічному бою морально-психологічне забезпечення направляється на досягнення постійної готовності військовослужбовців до стрімких і маневрених дій для розгрому противника, випередження його в розгортанні, відкритті вогню, завдання йому раптових ударів у фланг і тил, розчленування і знищення противника. Особлива увага приділяється роботі з особовим складом, який діє в розвідувальних органах, передових загонах (авангардах).

Під час бою в оточенні і виходу з оточення морально-психологічне забезпечення спрямовується на підтримання витримки, організованості і дисципліни серед особового складу; запобігання панічних настроїв і відновлення психогенних втрат; мобілізацію військовослужбовців для створення кругової оборони в короткі терміни, заборону розчленування оточених підрозділів, формування високої бойової активності особового складу підрозділів, які утримують загрозливі танконебезпечні напрямки; забезпечення здатності підрозділів вести бій у відриві від головних сил бригади (полку), готовності військовослужбовців до рішучого знищення противника, що вклинився, та його повітряного десанту й організованого виходу з оточення.

Під час бойових дій тактичного повітряного десанту морально-психологічне забезпечення спрямовується на роз'яснення особовому складу особливостей бойових завдань, досягнення високої психологічної стійкості особового складу під час захоплення й утримання важливих рубежів (об'єктів) до підходу своїх військ; на забезпечення зухвалих і рішучих дій при завданні ударів у фланг і тил противника; на підготовку особового складу до тривалих дій в екстремальних ситуаціях у відриві від основних сил.

Під час пересування (на марші) морально-психологічне забезпечення зосереджується на підготовці військ до здійснення пересування різними способами, забезпеченні своєчасного прибуття підрозділів у призначений район у готовності до виконання поставлених завдань. Особлива увага приділяється підвищенню витривалості особового складу, дотриманню дисципліни маршу, правил маскуванню і заходів безпеки, готовності підрозділів до ведення бойових дій у будь-яких умовах обстановки.

Під час розташування на місці морально-психологічне забезпечення спрямовується на мобілізацію воїнів для швидкого, прихованого, розосередженого розташування підрозділів, обладнання району в інженерному відношенні, проведення маскуванню, організації охорони і системи вогню, підтримки високої пильності і бойової готовності.

**Індивідуально-виховна робота
з особовим складом**

Індивідуально-виховна робота – це систематичний, цілеспрямований педагогічний вплив командирів та інших начальників на свідомість, почуття та поведінку конкретної особи з урахуванням її віку, соціальних, психологічних та інших особливостей, умов служби, побуту та відпочинку в інтересах її всебічного розвитку для успішного виконання військового обов'язку.

Індивідуальна робота – це комплекс пізнавальних, аналітичних, виховних та педагогічних заходів стосовно конкретної особистості з урахуванням вікових, соціальних, психологічних, інтелектуальних та інших особливостей з метою її всебічного розвитку, навчання і формування необхідних якостей для підготовки до виконання навчально-бойових завдань.

Мета індивідуально-виховної роботи – глибоке і всебічне вивчення особистості воїна, його здібностей, аналіз змін рис характеру, вивчення рівня розвитку емоційно-вольових якостей військовослужбовців.

Основні складники ІВР:

I. Вивчення воїна як особистості з метою виявити позитивні і негативні риси, інші якості військовослужбовця, які будуть впливати на його службу і взаємовідносини з особовим складом та індивідуальний вплив на нього з урахуванням вивчених якостей.

Кожному командиру для цього необхідно мати журнал проведення індивідуально-виховної роботи.

II. Складання особистої системи планування індивідуальної роботи з воїнами на основі знання їх можливостей, морально-психологічних та інших якостей, визначення педагогічної мети – які якості, що мають бути розвинуті у воїна, постановка відповідних завдань підпорядкованим командирам

III. Дометане використання офіцером відповідних засобів, методів і форм, які складають інструментарій індивідуальної роботи:

Індивідуальна робота дає такі можливості:

§ охоплювати повсякденною увагою та впливом усіх без винятку військовослужбовців підрозділу;

§ вивчити та знати характер, звички, настрої, потреби та запити кожної людини, без урахування яких неможливий ефективний вплив на процес формування його моральних та військово-професіональних якостей;

§ правильно визначити форми, методи та прийоми впливу на кожну людину в процесі навчання та виховання.

Під методикою індивідуальної роботи розуміють сукупність форм, методів та засобів, за допомогою яких реалізуються такі основні функції, як вивчення військовослужбовця з метою визначення найбільш ефективного педагогічного впливу на нього; планування, організація, проведення, контроль індивідуальної роботи та оцінка досягнутого.

Принципи індивідуальної роботи:

§ щоденна увага до кожного військовослужбовця, яка поєднується з високою вимогливістю та батьківською турботою про його життя, побут, навчання, дозвілля;

§ зв'язок виховання та навчання підлеглого з життям країни, колективу, із завданнями бойової підготовки;

§ єдність індивідуального та колективного впливу на особистість;

§ дотримання почуття міри у критиці недоліків воїнів та урахування його позитивних рис;

§ конкретність, спрямованість на певного військовослужбовця;

§ цілеспрямованість у досягненні визначених завдань виховання і навчання;

§ оперативність, можливість проведення педагогічної роботи у будь-яких обставинах, швидке реагування на поведінку воїна у різноманітних ситуаціях;

§ планомірність, завчасна продуманість системи надання індивідуального впливу на військовослужбовця.

Система індивідуальної виховної роботи включає:

- § визначення мети та завдань;
- § планування;
- § визначення то, хто і з ким індивідуально працює;
- § навчання проведенню індивідуальної виховної роботи;
- § вивчення та облік індивідуальних якостей військовослужбовців;
- § застосування найбільш ефективних форм, методів, засобів навчання та виховання;
- § узагальнення оперативної інформації про настрої, інтереси та запити особового складу;
- § аналіз отриманої інформації та узагальнення передового досвіду, контроль та корекція плану.

Завданням індивідуальної роботи є:

- § глибоке і всебічне вивчення минулого життєвого досвіду, психологічних, психофізіологічних, інтелектуальних особливостей особистості військовослужбовця, оцінка ступеня їх розвитку;
- § визначення і оцінка результатів учбової та бойової діяльності воїна;
- § підняття рівня професійно-педагогічних навичок командного складу, озброєння його сучасними методами виховання та навчання підлеглих;
- § визначення форм і способів індивідуальної роботи з військовослужбовцями;
- § формування соціально-психологічних, військово-професійних характеристик воїнів, ціннісно-мотиваційних основ їх діяльності, установок для досягнення конкретних результатів;
- § підготовка необхідних відправних даних для формування психічно врівноважених колективів;
- § надання допомоги під час адаптації воїнів до різноманітних видів бойової діяльності, умов військової служби, зняття стресових станів, психічного розвантаження після виконання навчально-бойових завдань.

1. Методи індивідуально-виховної роботи:

переконання;

заохочення;

примус;

особистий приклад.

2. Форми індивідуально-виховної роботи:

індивідуальна бесіда;

конкретні доручення;

спонукання до прийняття і виконання зобов'язань;

індивідуальний контроль;

критичні зауваження;

надання допомоги воїну;

налагодження зв'язків з рідними та близькими воїна з метою опосередкованого впливу на нього;

спільна діяльність з воїнами (службова, побутова, господарська, спортивна);

спільне вирішення з підлеглим його проблем;

залучення військовослужбовця до нового виду діяльності, яка буде йому корисна.

3. Прийоми індивідуально-виховної роботи

Поради та рекомендації воїну.

Прояв до воїна співчуття, уваги, доброти.

Прохання до воїна.

Схвалення, як елемент заохочування.

Прояв довіри.

Психологічна підтримка (шляхом створення умов психологічного комфорту для військовослужбовця).

Вияв засмучення, гіркоти.

Авансування особистості (термін А.С.Макаренка -- завищення оцінки людини).

Планування виховної роботи у військовій частині (підрозділі) здійснюється з метою координації зусиль усіх посадових осіб у виховній роботі з особовим складом, максимального використання виховного потенціалу заходів, що проводяться в інтересах формування та підтримання високого МПС особового складу, необхідного для виконання поставлених перед військовими частинами та підрозділами завдань.

План виховної роботи – це комплекс заходів, які здійснюються посадовими особами й громадськістю частин та підрозділів щодо формування та підтримання у особового складу високого МПС-у, необхідного для успішного виконання навчально-бойових завдань

Принципи планування:

Науковість.

Особистісна спрямованість виховних заходів.

Конкретність і цілеспрямованість заходів, які плануються.

Комплексний підхід до планування.

Реалістичність.

Особиста відповідальність виконавців.

Види планування.

Згідно Організаційних вказівок щодо проведення виховної роботи у Збройних Силах України з метою досягнення результативності та дієвості виховної роботи, забезпечення єдності оперативної (бойової) підготовки і навчально-виховних заходів пропонується здійснювати *перспективне та поточне планування.*

Методика планування виховної роботи включає кілька етапів.

1. Вивчення керівних документів та усвідомлення вихідних даних для планування:

2. Визначення загальної мети та пріоритетних напрямів у організації виховної роботи на певний період, форм та методів виховної роботи, заходів, які доцільно провести з метою ефективного впливу на вирішення завдань бойової й мобілізаційної готовності, бойової підготовки, зміцнення військової дисципліни та правопорядку, згуртування військових колективів, термінів проведення заходів та виконавців тощо.

3. Узгодження заходів, які плануються, та термінів їх проведення зі старшим начальником:

Для здійснення належного контролю за проведенням заходів виховної роботи командиром підрозділу складається план-календар типового місяця виховної роботи в роті.

Він передбачає наступні заходи:

Соціально-політичне та правове інформування офіцерів, прапорщиків, солдатів і сержантів.

Гуманітарну підготовку всіх категорій особового складу підрозділу.

Години індивідуально-виховної роботи з солдатами і сержантами.

День сержанта.

День професійної підготовки офіцерів підрозділу.

Інструкторсько-методичні заняття з керівниками груп гуманітарної підготовки.

Підбиття підсумків стану військової дисципліни у взводах, відділеннях.

Загальні збори особового складу.

Організація дозвілля особового складу, робота гуртків художньої самодіяльності.

Інструктажі активу підрозділу тощо.